

Dr hab. Dorota Filar, prof. UMCS
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Filologiczny
Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa
Katedra Semantyki, Pragmatyki i Teorii Języka
e-mail: dorota.filar@mail.umcs.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej pani mgr Katarzyny Jachymek:

Polski dyskurs harcerski. Analiza narracyjna

przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Jolanty Klimek-Grądzkiej, prof. KUL
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II – Wydział Nauk Humanistycznych
– Instytut Językoznawstwa

Lublin 2024, kmpis ss. 246

Uwagi wstępne

We współczesnych badaniach naukowych wiele miejsca poświęca się zagadnieniom, wyróżnionym w tytule rozprawy doktorskiej pani Katarzyny Jachymek: wyraziście zarysowują się dziś zarówno różne nurty badań nad dyskursem, jak i złożone refleksje, dotyczące narracyjności. Oba terminy – *dyskurs* i *narracyjność* – zyskują zainteresowanie badaczy, reprezentujących różne dyscypliny naukowe. Znajdują zastosowanie także w lingwistyce. Niestety, autorzy pewnej części opracowań językoznawczych zdają się nie dostrzegać, jak bogata i złożona jest literatura przedmiotu, poświęcona kwestiom teoretyczno-metodologicznym z tego zakresu, w jak wielu kierunkach zmierzają prowadzone przez uznanych badaczy analizy. W związku z tym terminy *dyskurs* i *narracja* bywają definiowane w sposób nieprecyzyjny, a nawet czysto intuicyjny, i stosowane w znaczeniu bardziej potocznym niż naukowym, które trudno przełożyć na konkretne zjawiska językowe. Praca doktorska pani mgr Katarzyny Jachymek *Polski dyskurs harcerski. Analiza narracyjna*, przygotowana pod kierunkiem pani dr hab. Jolanty Klimek-Grądzkiej, prof. KUL w Instytucie Językoznawstwa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, wyróżnia się zaś

dobrym zrozumieniem omawianej problematyki teoretyczno-metodologicznej oraz szerokim, interdyscyplinarnym ujęciem stanu badań, uwzględniającym nie tylko polską ale i zagraniczną literaturę przedmiotu. Przygotowanie rozprawy wymagało więc dużego nakładu pracy: nie tylko odwołań do wiedzy językoznawczej, ale także umiejętnego czerpania z doświadczeń i zdobyczy innych dyscyplin humanistycznych czy nauk społecznych. Już na wstępie chcę podkreślić, że Autorce przedłożonej rozprawy doktorskiej udało się podjąć te niełatwe wyzwania z sukcesem.

W niniejszej recenzji zamieszczam wiele uwag aprobujących, są w niej jednak i pewne uwagi krytyczne a nawet polemiczne. Chcę zaznaczyć, że zgłoszone przeze mnie wątpliwości nie wpływają na ostateczną ocenę wartości merytorycznej przedłożonej rozprawy doktorskiej. Ocena ta pozostaje bowiem jednoznacznie pozytywna. Swoją opinię popieram argumentami sformułowanymi w kilku poniższych punktach.

1. Informacje ogólne: tytuł, problematyka rozprawy, główny cel badań i źródła danych

Dwuczłonowy tytuł recenzowanej rozprawy doktorskiej stanowi zapowiedź tematu dysertacji. Pierwszy jego człon – *Polski dyskurs harcerski* – odnosi się do głównego przedmiotu badań, zaś człon drugi sygnalizuje jedną z przyjętych metod analizy. Tytuł sugeruje ciekawą tematykę oraz nawiązania do współczesnych kierunków badań lingwistycznych. W istocie, przedłożona rozprawa stanowi interesujące i wartościowe merytorycznie studium, poświęcone komunikacji wewnętrznej członków ZHP, ich komunikacji z otoczeniem oraz tworzeniu harcerskiego *story line*.

Na uwagę zasługują jasno sformułowane problematyka i metoda badań. Są one uzasadnione istotnymi racjami, które powinny zostać uwzględnione w recenzji. Poniżej wskazuję więc najważniejsze z nich.

- Współczesna lingwistyka dostrzega siłę narracji jako narzędzia służącego do kształtowania postaw i wiedzy zbiorowej.

- Badane w rozprawie teksty w dużej mierze służą budowaniu wspólnotowej (organizacyjnej) tożsamości poprzez utrwalanie określonych schematów zachowań, wartości i sposobów myślenia; ujęcie narracyjne może zatem stanowić właściwy analityczny klucz do tych zagadnień. Jak pisze pani mgr Katarzyna Jachymek, założonym

efektem jej pracy jest bowiem: „przedstawienie harcerskiego *story line*, czyli prowadzonej przez ZHP narracji o rzeczywistości, narracji uwzględniającej systemowe połączenie głównych idei i pojęć” (s. 87).

- W innym miejscu rozprawy autorka zauważa, iż rozwój badań nad dyskursem pozwolił językoznawcom „na kompleksowe badanie komunikacji społecznej z uwzględnieniem nie tylko jej sposobów i form ale również procesów i skutków interakcji” (s. 6). W taki właśnie sposób stara się ująć badane zagadnienia autorka dysertacji, a celem jej badań jest charakterystyka dyskursu harcerskiego w Polsce (s.85).

Jak wynika z powyżej zacytowanych fragmentów, Doktorantka wskazuje dwa powiązane ze sobą cele podjętych badań: po pierwsze jest to charakterystyka dyskursu harcerskiego, po drugie zaś – odtworzenie harcerskiego *story line*. Szczegółowe cele rozprawy zostały sformułowane na 87. stronie dysertacji w formie kilku kluczowych pytań, na które odpowiedzi mają stanowić wyniki zaprezentowanych w pracy doktorskiej badań:

1. Jakie są charakterystyczne cechy dyskursu harcerskiego w Polsce?
2. Jakie są główne motywy i tematy pojawiające się w dyskursie harcerskim?
3. Jakie strategie dyskursywne są wykorzystywane w dyskursie harcerskim?
4. W jaki sposób kontekst społeczny i kulturowy wpływa na dyskurs harcerski?
5. Jak wygląda *story line* tworzone przez Związek Harcerstwa Polskiego?
6. Jakie relacje i powiązania występują między różnymi tekstami w dyskursie harcerskim?

Badane problemy naukowe zostały więc przez Doktorantkę jasno sformułowane, choć – moim zdaniem – czytelnika nieco zaskakuje fakt, iż wybrzmiały one w większości dopiero w środkowej części rozprawy, nie zaś na jej początku (do czego jeszcze powrócę w dalszej części recenzji).

Materiał językowy, zgromadzony przez panią mgr Katarzynę Jachymek, pochodzi z dwóch czasopism, wydawanych przez Związek Harcerstwa Polskiego. Są to: internetowy magazyn „Na tropie” oraz czasopismo „Czuwaj”. Jak podaje autorka, badaniu podlegało 516 artykułów, opublikowanych w wymienionych czasopismach. Teksty te pochodzą z lat 2017-2022. Ramy czasowe badań zostały wyznaczone długością jednej kadencji władz Związku. Jako recenzentka nie zgłaszam zastrzeżeń do materiałowej podstawy badań, tym bardziej, że wszystkie zgromadzone artykuły zostały dokładnie opisane w załączonym do

rozprawy aneksie. Dodam, że badaczka nawiązuje również do oficjalnych dokumentów ZHP i uwzględnia formalne podstawy działań Związku, a także idee z nich wynikające.

Niewiele natomiast miejsca badaczka poświęca autorskiemu arkuszowi analizy, który, jak rozumiem, został opracowany specjalnie na użytek pracy doktorskiej, a więc można potraktować go jako element konstruowania bazy danych. Nie do końca jednak rozumiem jego rolę w przeprowadzonych badaniach. Został on przedstawiony krótko na stronach 93-94 i w zasadzie później już Doktorantka do niego prawie nie wraca, nie odwołuje się.

II. Kompozycja pracy doktorskiej

Recenzowana praca doktorska składa się z pięciu rozdziałów, poprzedzonych wstępem, a zakończonych podsumowaniem, zawierającym najważniejsze wnioski, które wynikają z przeprowadzonych badań. Należy zauważyć, że do rozprawy dołączone zostały spisy wykresów oraz tabel, a także aneks zawierający dokładnie opisane teksty, tworzące bazę danych. Należy też docenić, jak bogata i obszerna jest bibliografia, zawierająca pozycje z polskiej oraz obcojęzycznej literatury przedmiotu. Świadczy ona o tym, iż autorka poświęciła wiele czasu i uwagi zgłębianiu stanu badań, podeszła do tego zadania bardzo rzetelnie i z wnikliwością właściwą dojrzałemu badaczowi.

Pierwszy rozdział rozprawy poświęcony jest prezentacji stanu badań. Składa się on z trzech podrozdziałów, z których każdy przedstawia jedno z kluczowych zagadnień badawczych. Podrozdział pierwszy dotyczy badań nad dyskursem, w drugim podrozdziale prezentowane są badania narracyjne, zaś w trzecim, ostatnim punkcie tego rozdziału, autorka stara się włączyć problematykę dyskursu i narracji w obszar badań nad organizacjami, a zwłaszcza nad wspólnotową tożsamością organizacyjną.

Drugi rozdział poświęcony jest Związkowi Harcerstwa Polskiego: przybliży czytelnikowi historię i bieżące funkcjonowanie ZHP, a także najważniejsze idee, stojące u podstaw działalności Związku.

Ku pewnemu zaskoczeniu czytelnika dopiero rozdział trzeci przynosi prezentację celu i przedmiotu podjętych przez Doktorantkę badań oraz sygnalizuje podstawowe problemy i hipotezy badawcze.

Jeden z najobszerniejszych – czwarty – rozdział rozprawy dotyczy natomiast jakościowej oraz ilościowej analizy słów kluczowych. Z kolei rozdział piąty zawiera omówienie strategii dyskursywnych ZHP w aspekcie poznawczym a następnie pragmatycznym.

Zanim przejdę do szczegółowego omówienia zawartości poszczególnych rozdziałów, chcę zasygnalizować pewne wątpliwości, dotyczące tak zaplanowanej kompozycji pracy doktorskiej. Chodzi o to, że zazwyczaj przedmiot, cel badań oraz prezentacja materiału tworzącego bazę danych, są zawarte w początkowych częściach opracowań naukowych. Tego rodzaju wstępne deklaracje nie tylko wprowadzają czytelnika w problematykę badań, przygotowują go na rozważania o konkretnej tematyce, sygnalizują wstępnie sposób prowadzenia i zakres badań, ale też stanowią zwyczajową i wyraźną ramę kompozycyjną prac naukowych. Oczywiście można przyjąć, że pierwsza partia pracy będzie prezentowała stan badań, a dopiero dalej znajdą się wyjaśnienia dotyczące tematu rozprawy, ale moim zdaniem lepiej byłoby najpierw precyzyjnie określić cel i przedmiot badań własnych, co stanowiłoby uzasadnienie dla poszukiwania określonych ścieżek badawczych i rozwiązań teoretyczno-metodologicznych w dalszych częściach rozprawy.

W rozdziale zatytułowanym „Stan badań” znalazło się, ponadto, niewiele miejsca na omówienie znanych w literaturze przedmiotu metod i praktyk analizy słów kluczowych, podczas gdy to właśnie analiza słów kluczowych stanowi jedną z najbardziej obszernych części w analitycznych partiach dysertacji.

Powyższe uwagi dotyczące kompozycji pracy nie podważają wartości merytorycznej rozprawy, mogą jednak stanowić sugestię, dotyczącą ewentualnych zmian, gdyby dysertacja była przygotowywana do publikacji.

III. Prezentacja stanu badań

Tematyka poruszona w recenzowanej rozprawie jest nośna, ale – jak dotąd – w polskim językoznawstwie poruszana rzadko i raczej fragmentarycznie, stan badań na temat polskiego dyskursu harcerskiego jest więc dość skąpy. Praca pani Jachymek w istotny sposób poszerza zatem wiedzę o badanych problemach, tym bardziej, że Autorka wykazuje się nie tylko świadomością zagadnień teoretyczno-metodologicznych, ale także dobrą orientacją w różnych obszarach funkcjonowania Związku Harcerstwa Polskiego.

Jak już zaznaczyłam we wstępnej części niniejszej recenzji, prezentacja stanu badań, zwłaszcza dotyczących dyskursu i narracji, jest trudnym zadaniem ze względu na złożoność, wielokierunkowość i bogatą tradycję omawianych badań.

W pierwszym rozdziale Doktorantka podejmuje wysiłek zreferowania prac, traktujących o różnych aspektach dyskursu, poczynając od opracowań z przełomu lat 70. i 80. XX wieku, a kończąc na najnowszych opracowaniach badaczy, rozwijających teorię Krytycznej Analizy Dyskursu czy Narracyjnej Analizy Dyskursu. Pani Jachymek

dokonuje przeglądu definicji dyskursu, starając się uchwycić ich różnorodność. Przedstawia również klasyfikacje i sposoby kategoryzowania dyskursu. Należy przyznać, że jest do tego bardzo dobrze przygotowana, a przy tym wykazuje się nie tylko wiedzą, ale i umiejętnością porządkowania prezentowanych zagadnień. Jest to bardzo cenna umiejętność, gdyż przedstawienie – a choćby nawet wymienienie – wszystkich prac, kierunków i wariantów analizy dyskursu wykraczałoby poza ramy zaplanowanego rozdziału. Należało zatem wybrać zagadnienia najbardziej reprezentatywne dla omawianej problematyki a także najistotniejsze w kontekście badań własnych Doktorantki. Wydaje się, że – spośród licznych możliwości – jako punkt wyjścia badaczka wybrała rozumienie dyskursu według kryterium odniesień przedmiotowych, tematu, dlatego też w tytule rozprawy znalazło się sformułowanie *dyskurs harcerski*. W związku z tym, jak pisze pani Jachymek, kluczowe stają się pytania: jaki jest i o czym jest dyskurs? (s. 16). Wiele miejsca autorka poświęca również strategiom dyskursu, a następnie jego celom, kontekstom i rezultatom, bowiem wszystkie te aspekty stanowią istotną wartość w badaniach przedstawionych w analitycznej części pracy. Jedno z kluczowych dla dysertacji zagadnień teoretycznych wiąże się ze złożonymi wymiarami dyskursu jako nośnika konkretnych celów, wśród których autorkę interesują zwłaszcza: przekazywanie określonego porządku wiedzy organizacyjnej, oddziaływanie na tożsamość i jej kreowanie, kształtowanie kultury organizacyjnej, wartości, przekonań, oczekiwań, czy tworzenie więzi emocjonalnej, rozwijanie zaufania i współpracy oraz wzmacnianie poczucia jedności grupy (s. 23). Moim zdaniem wyakcentowanie tych zagadnień jest tu szczególnie istotne, ponieważ stanowi właściwe przygotowanie „gruntu” pod przeprowadzone w rozprawie analizy dyskursu harcerskiego. Podrozdział dotyczący dyskursu kończy się dość krótką refleksją na temat koncepcji słów kluczowych. Doktorantka przypomina sześć kategorii ważnych słów i sygnalizuje, iż niektóre z nich mogą być istotne w badaniach nad dyskursem: dzięki analizie słów kluczowych można, jak pisze, wskazać, „jak w warstwie leksykalnej odbija się sposób postrzegania świata w danej grupie” (s. 37). Jak już zaznaczyłam powyżej, znalazło się tu niewiele miejsca na omówienie znanych w literaturze przedmiotu metod i praktyk analizy słów kluczowych, podczas gdy to właśnie analiza słów kluczowych stanowi jedną z najbardziej obszernych części w analitycznych partiach dysertacji.

Obszerny i wartościowy merytorycznie jest natomiast podrozdział, dotyczący badań nad narracją. W mojej ocenie został on przygotowany starannie, rzetelnie, z uwzględnieniem różnych kierunków, aspektów badań narracyjnych. Podobnie jak w

rozważaniach na temat dyskursu Doktorantka przywołuje bogatą literaturę przedmiotu, wykorzystując zarówno badania polskie jak i zagraniczne. Nie unika, dzięki temu, wyzwań, wynikających ze złożonej natury narracyjności jako kategorii badawczej: interdyscyplinarności, wieloaspektowości, dynamiki i ewolucji samego pojęcia NARRACJA. Wywód jest prowadzony logicznie, konsekwentnie i, co najważniejsze, kieruje czytelnika ku zasadniczym celom badawczym rozprawy. Wiele miejsca poświęca bowiem autorka narracjom organizacyjnym/ instytucjonalnym, mającym za zadanie wspierać określony sposób interpretowania rzeczywistości. Prezentuje też jeden z kluczowych w dysertacji terminów – *story line*, który jest tu rozumiany jako pewien rodzaj narracji, opowieści o wspólnotowym pojmowaniu świata, dostarcza bowiem odbiorcom symbolicznych odniesień, wskazuje i utrwala określone wartości, sposoby myślenia oraz scenariusze działania.

Podsumowanie i powiązanie wątków dotyczących dyskursu i narracji stanowią podrozdziały: „Definicje dyskursu w Narracyjnej Analizie Dyskursu” oraz „Metody badań w Narracyjnej Analizie Dyskursu”. Jak pisze Doktorantka: „*dyskurs* i *narracja* tworzą uzupełniające się kategorie analityczne” (s.51). Z tą myślą w pełni się zgadzam jako recenzentka rozprawy, bowiem z jednej strony narracyjność można uznać za naturalne i wysoce skuteczne narzędzie budowania wspólnotowego dyskursu, z drugiej zaś strony dyskurs jest naturalną przestrzenią kreowania i utrwalania społecznych narracji. Obawiam się jednak, że w analitycznych partiach recenzowanej pracy doktorskiej granica między *dyskursem* i *narracją* niekiedy dość niebezpiecznie się zaciera. Sądzę, że warto ten problem przemyśleć pod kątem pewnej dyscypliny w rozróżnianiu obu pojęć, mogą się one bowiem uzupełniać, ale jednak są kategoriami z dwu różnych poziomów konceptualnych i odnoszą się do nich terminy wpisane konkretne ramy metodologiczne.

Doktorantka wielokrotnie podkreśla potrzebę interdyscyplinarnego ujęcia badanego problemu. Również z tą refleksją pozostaje się w pełni zgodzić, gdyż dyskurs harcowski to zjawisko zarówno językowe, jak i kulturowe, społeczne czy aksjologiczne. Pragnę wyraźnie podkreślić, że postrzegam szerokie, interdyscyplinarne podejście do zagadnienia jako dużą zaletę i wartość recenzowanej rozprawy, choć niekiedy odnoszę wrażenie, że można by nieco wyważyć proporcje między ujęciem językoznawczym a innymi dyscyplinami naukowymi: to język stoi w centrum zainteresowań lingwisty, trzeba więc zachować wyrazisty językoznawczy profil badań i przyjąć perspektywę opisu konkretnych faktów językowych, pracy zwłaszcza w analitycznych partiach pracy.

IV. Analiza słów kluczowych

Rozdział zatytułowany „Analiza słów kluczowych” jest jednym z dwóch analitycznych rozdziałów dysertacji. Liczy 30 stron i składa się z podrozdziału, dotyczącego analizy jakościowej oraz z podrozdziału, prezentującego analizę ilościową słów kluczowych. Trzecim – zamykającym tę problematykę elementem jest porównanie wniosków z jakościowej i ilościowej analizy słów kluczowych.

Należy przyznać, że autorka starała się uporządkować oraz poddać analizie materiał rozległy i złożony. Po pierwsze więc w analizie jakościowej podzieliła zidentyfikowane słowa kluczowe na kategorie tematyczne, które układają się w trzy główne obszary: nazwy strukturalne, określenia związane z bieżącymi działaniami organizacji oraz odnoszące się do wychowania. Doktorantka podaje przykłady słów kluczowych, należących do poszczególnych kategorii, które okazują się zresztą zróżnicowane, na przykład do kategorii „działania organizacyjne” mogą należeć słowa, dotyczące spotkań, wyjazdów, akcji wyborczych czy interakcji różnego typu. Wszystkie te kategorie są w rozprawie ilustrowane konkretnymi przykładami słów kluczowych, wyekscerpowanych z badanego materiału, należy zatem uznać, że czynności analityczne zostały osadzone w konkretnym materiale językowym.

Odczuwam jednak pewien niedosyt związany z tym, że poszczególne słowa kluczowe nie są prezentowane w szerszym kontekście ani poddawane bardziej szczegółowej analizie semantycznej. Podam przykład: Doktorantka wskazuje podgrupę słów kluczowych, związanych z konfliktami w ZHP. Wylicza jednostki leksykalne: *konflikt władz, kryzys, kryzys wizerunkowy, manipulacja, różnice, różnice światopoglądowe, spór, spór władz centralnych*. Bez wątplenia wyliczone jednostki języka można zaklasyfikować do jednej grupy tematycznej, ale chyba najbardziej interesujące dla czytelnika byłoby głębsze wniknięcie w ich znaczenia. Wyraz *kryzys* ukazuje swego rodzaju ‘bezradność wobec pewnych czynników nadrzędnych’, *kryzys wizerunkowy* dotyczy zaś przede wszystkim tego, jak organizacja jest postrzegana, jaki tworzy wizerunek, inaczej więc pozwala zinterpretować harcercską rzeczywistość niż *manipulacja*, która jest działaniem intencjonalnym i oznacza ‘przedmiotowe wykorzystywanie kogoś przez konkretną osobę czy grupę osób’, przywołuje więc inny scenariusz ludzkich działań. Jeszcze inaczej modeluje narrację o Związku Harcerstwa Polskiego wyrażenie *różnice światopoglądowe*, wskazuje ono bowiem na to, że w grupie znajdują się osoby o różnych poglądach – tak modelowana narracja niekoniecznie przedstawia konflikt: różnić można się „pięknie”, pokojowo i tolerancyjnie. Różnice mogą, choć nie muszą, prowadzić do *sporu* czyli

‘braku zgody ze względu na przeciwieństwo stanowisk czy interesów’, zaś *konflikt* rozwija się w jeszcze inną opowieść o harcerskiej społeczności, podzielonej na zwalczające się frakcje, zwłaszcza gdy jest to - *konflikt władz*.

Podam jeszcze jeden przykład: bardzo ciekawe jest słowo kluczowe *szużba*, zaliczone przez Doktorantkę do tematycznego obszaru wartości. Tu z pewnością wiele wyjaśniłoby przytoczenie konkretnych kontekstów użycia, jest to bowiem wyraz, otwierający różne ścieżki narracyjne. Może przywoływać scenariusz, w którym harcerz stawia siebie w pozycji *szużenia komuś*, a więc pewnej ‘podległości wobec kogoś’, może jednak oznaczać również uznanie nadrzędności wartości religijnych (*szużba Bogu*) czy patriotycznych (*szużba ojczyźnie*), a wreszcie może tworzyć narrację o harcerstwie jako organizacji kształtowanej na wzór takiej czy innej *szużby państwowej*. W każdym z tych wariantów semantycznych *szużba* wprowadza więc do harcerskiego dyskursu nieco inną narrację charakteryzującą Związek Harcerstwa Polskiego.

Rozumiem jednak, że wybrana przez Doktorantkę metoda analizy nie uwzględniania takich szczegółowych wartości semantycznych słów kluczowych i kontekstowo ujawnianych ścieżek narracyjnych, czy też przywoływanych przez nie scenariuszy działań i sposobów rozumienia rzeczywistości. Jest to zatem decyzja metodologiczna, którą jako recenzentka muszę w pełni uszanować.

Analiza jakościowa prowadzi zresztą do bardzo interesujących wniosków, dotyczących funkcji badanych słów kluczowych, wśród których autorka wskazała funkcje nominacyjne, identyfikacyjne, integrujące, werbujące czy dyferencyjne. Pozwala to ujawnić wyraźnie zarysowane cechy polskiego dyskursu harcerskiego.

Ilościowa analiza słów kluczowych pozwala zrekonstruować procentowy rozkład słów kluczowych, z których najwięcej odnosi się do nazw strukturalnych, duża grupa dotyczy wartości harcerskich, kolejna charakteryzuje bieżące działania, ostatnia zaś należy do bliżej nieokreślonej kategorii „inne”. Zamieszczona na stronie 110 tabela „TOP 10 słów kluczowych z analizy za pomocą Korpusomatu” zawiera, niestety, również pewien zestaw słów, które w zasadzie nie są przydatne w badaniach nad dyskursem harcerskim, na przykład zaimek względny *który*. Czy zaimek dzierżawczy *swój*. Z kolei leksem *czas* ma w polszczyźnie tak wiele znaczeń, że – jak wskazuje sama autorka – poza konkretnym kontekstem nie charakteryzuje badanego zjawiska (podobnie jak słowo *rok*).

Autorka wykonuje swego rodzaju eksperyment i porównuje wyniki badań za pomocą Korpusomatu z wynikami analizy ilościowej, wykonanej odrębnie przez nią samą. Dostrzega tu pewne dysproporcje, przemawiające na korzyść analizy eksperckiej, choć

ostatecznie w Niektórych aspektach wyniki obu badań są zbliżone. W podsumowaniu ilościowej analizy słów kluczowych okazuje się, że w obu wynikach najliczniejszą kategorię stanowią nazwy strukturalne, co świadczy o tym, że dyskurs harcowski w czasopiśmie wykorzystuje słownictwo opowiadające o organizacyjnej rzeczywistości Związku, zwłaszcza o tej związanej z centralnym poziomem organizacji.

V. Badanie strategii dyskursywnych

Kolejną próbę przyjrzenia się dyskursowi harcowskiemu stanowi analiza strategii dyskursywnych, które w recenzowanej pracy doktorskiej są rozpatrywane, po pierwsze, w aspekcie poznawczym, po drugie zaś w aspekcie pragmatycznym.

Aspekt poznawczy ujawnia kolejną próbę określenia tematów podejmowanych w ramach dyskursu harcowskiego. Tym razem autorka wskazuje 19 kręgów tematycznych, wyłaniających się z badanego materiału, do których zalicza na przykład harcowskie działania, politykę Związku, historię, wychowanie, zdrowie, ekologię, edukację, pandemię czy bezpieczeństwo. Realizacji tych tematów służą konkretne strategie dyskursywne. Jak zaznacza Doktorantka, badane teksty są bardzo zróżnicowane pod tym względem. Można w nich odnaleźć większość strategii opisywanych w literaturze przedmiotu, choć wyjątek zdaniem badaczki stanowią strategie dyskursywne związane z retoryką strachu, wstydu i winy, których unika się w dyskursie harcowskim ze względu na chęć zachowania spójności z pozytywnością jako jedną z istotnych cech harcowskiej metody wychowawczej. Pani Jachymek wskazuje więc zastosowania strategii podkreślających wagę tematu, odwołujących się do wartości, strategii oceniających, ułatwiających zrozumienie tematu, czy perswazyjnych i skłaniających do refleksji. W każdej z tych grup wskazane zostały również szczegółowe kategorie oraz zabiegi służące realizacji konkretnych strategii. Jest to interesujące i cenne merytorycznie, tym bardziej, że każda ze wskazanych strategii jest ilustrowana cytatami z badanych tekstów. Podobnie jednak w wypadku analizy słów kluczowych cytowane konteksty nie są jednak poddawane głębszej analizie semantycznej, ponownie więc pozostaje mi uznać wybór takiej ścieżki metodologicznej. Nie zmienia to faktu, że – jak przy poprzednim rozdziale – odczuwam pewien niedosyt, gdyż z cytowanych fragmentów można by wyciągnąć wiele cennych wniosków, służących wnikliwej charakterystyce narracyjnych aspektów dyskursu harcowskiego.

Największe wątpliwości wywołuje jednak fragment prezentujący framing (ramowanie) jako metodę realizacji strategii dyskursywnych. Tworzenie w tekście ram, wskazujących kierunek interpretacji, to bardzo inspirujący obszar analizy, wydaje się jednak, że

wskazane typy farmingu są mało wyraziste, może nawet niejasne, przez co badana kategoria się rozmywa, stając się „workiem”, do którego można wrzucić większość rozpoznanych w tekście zjawisk.

Ostatecznie jednak należy przyznać, że rozdział dotyczący strategii dyskursywnych jest jednym z najciekawszych i najcenniejszych poznawczo fragmentów pracy. Doktorantka starała się stworzyć klasyfikacje jasne, przejrzyste i zilustrować je odpowiednimi cytatami. Nie mam więc wątpliwości, że wartość merytoryczna tego rozdziału jest wysoka.

Bardzo ciekawy jest również podrozdział prezentujące strategie dyskursywne w aspekcie pragmatycznym. Badaczka charakteryzuje nadawców i odbiorców dyskursu harcerskiego, uwzględnia jego cele oraz przewidywane rezultaty. Co ciekawe większość autorów artykułów reprezentuje poziom centralny w strukturach ZHP. Przeważającą perspektywą wypowiedzi narratora jest zaś wspólnotowa perspektywa „my”, która odzwierciedla się również w formach, określających odbiorców, choć w większości artykułów obecność odbiorcy w ogóle nie jest podkreślana: 41% tekstów nie zawiera żadnych zwrotów do adresatów ani zaimków, które identyfikowałyby czytelników. Istotny walor tego rozdziału stanowi również rozpoznanie i sklasyfikowanie celów badanego dyskursu, wśród których autorka wyróżnia m.in. przekazywanie i rozwijanie wiedzy, budowanie tożsamości, wskazywanie konieczności czy możliwości zmian, a także wywoływanie zaangażowania i kształtowanie poczucia więzi.

Z tej interesującej analizy wynikają ważne wnioski, dotyczące cech badanego dyskursu harcerskiego. Przede wszystkim, jak twierdzi Doktorantka, w dyskursie tym nadawcy i odbiorcy jawią się jako wspólnota. Najczęściej autorami tekstów są przy tym członkowie z poziomu centralnego organizacji, którzy dzielą się swoim doświadczeniem i wiedzą. Przeważają autorzy płci męskiej, choć bez względu na płeć nadawców wykorzystywane strategie autoprezentacji mają budować wiarygodność i pogłębiać więź z czytelnikiem. Co bardzo istotne, analiza doprowadziła badaczkę do wniosku, że analizowane teksty często odwołują się do kontekstów czytelnych i zrozumiałych jedynie dla osób znających organizację. W innych wypadkach wymagają również orientacji w bieżących wydarzeniach z kraju i ze świata. W podsumowaniu Doktorantka wskazuje trzy najczęściej realizowane cele harcerskiego dyskursu: „przekazywanie wiedzy, wyjaśnianie sensu i zachęcanie do zmiany” (s.191). Widać zatem spójność badanych artykułów z najważniejszymi ideami, zawartymi w dokumentach ZHP, dotyczącymi wychowania, rozwoju i odpowiedzialnego uczestnictwa w społeczeństwie.

W zakończeniu dysertacji Doktorantka stara się podsumować wyniki przeprowadzonych badań, a także scharakteryzować harcerskie *story line*. Przedstawione wnioski są w zasadzie satysfakcjonujące, choć zapewne czytelnik spodziewa się, że wątek *story line*, wskazany jako docelowy punkt analizy, zostanie bardziej rozwinięty.

VI. Wartość merytoryczna rozprawy

Niniejszy punkt recenzji stanowi krótkie podsumowanie uwag sformułowanych powyżej, a zarazem – właściwą ocenę merytorycznej wartości pracy doktorskiej pani mgr Katarzyny Jachymek .

Jak zaznaczyłam powyżej, Autorka postawiła sobie jasny cel i wyznaczyła konkretne zadania badawcze. Postanowiła wykonać opis interdyscyplinarny, w którym nie tylko zawarła informacje *stricte* lingwistyczne, ale także sięgnęła do innych dyscyplin naukowych, by głębiej wniknąć w mechanizmy badanego dyskursu. Przedłożona do recenzji rozprawa prezentuje wysoki poziom merytoryczny. Stan badań został przedstawiony wnikliwie i rzetelnie, analizy zostały zaplanowane i wykonane starannie, założone cele badawcze zostały zrealizowane, a uzyskane wyniki są satysfakcjonujące.

VII. Konkluzja

Stwierdzam, że rozprawa doktorska pani mgr Katarzyny Jachymek spełnia warunki określone w art.13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. W mojej ocenie przedłożona do recenzji praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje też ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w zakresie językoznawstwa. Zwracam się zatem do Komisji Doktorskiej Instytutu Językoznawstwa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II z wnioskiem o dopuszczenie mgr Katarzyny Jachymek do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Dodatkowo rekomenduję skierowanie rozprawy, po pomyślnej obronie i wprowadzeniu pewnych poprawek czy też uzupełnień, do publikacji. W moim przekonaniu rozprawa doktorska pani Katarzyny Jachymek może być podstawą wartościowej książki naukowej, zasługuje na wyróżnienie i przedstawienie szerszej publiczności.

Lublin, 9 grudnia 2024 r.